

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล

(Individual Study)

กระบวนการยุติธรรม ปัญหาสิทธิมนุษยชนกับสิ่งแวดล้อม

จัดทำโดย นายจรด จตุลิกชี

รหัส 580305

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม

หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 3

วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

บทคัดย่อ

ในขณะที่การพัฒนาของประเทศได้พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วเพื่อให้เศรษฐกิจของประเทศมีศักยภาพทัดเทียมนานาอารยประเทศ การพัฒนาด้านเทคโนโลยีและอุตสาหกรรมภายในประเทศก็ได้รับแรงพัฒนาขึ้นเช่นเดียวกัน ขณะเดียวกันความสมดุลด้านสิ่งแวดล้อมก็ถูกละเลย ปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงทวีความรุนแรงขึ้นเป็นเงาตามตัว ซึ่งผลกระทบในปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ตกแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับโรงงานอุตสาหกรรมหรือแหล่งที่ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมแล้วแต่กรณี ประชาชนที่ได้รับผลกระทบดังกล่าวก็แสวงหาการเยียวยาจากผลที่ได้รับ แต่กระบวนการที่จะนำไปสู่การเยียวยานั้น ประชาชนส่วนใหญ่ไม่รู้และไม่เข้าใจในกระบวนการดังกล่าว เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมจะมีความซับซ้อนกว่ากระบวนการยุติธรรมด้านอื่นๆ ด้วยกฎหมายด้านสิ่งแวดล้อมนั้นไม่ได้รวบรวมไว้เป็นหม้ออย่างกฎหมายทั่วไป ดังนั้น **กระบวนการยุติธรรม ปัญหาสิทธิมนุษยชนกับสิ่งแวดล้อม** จึงเป็นปัญหาที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขอย่างเร่งด่วน เพื่อให้ไม่ให้เป็นปัญหาระดับที่ยากจะเยียวยาแก้ไขต่อไป

บทนำ

สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึง สิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความเท่าเทียมกันในแง่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิเพื่อดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี โดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ อายุ ภาษา ศาสนา และสถานภาพทางร่างกายและสุขภาพรวมทั้งความเชื่อทางการเมือง หรือความเชื่ออื่นๆ ที่ขึ้นกับพื้นฐานทางสังคม สิทธิมนุษยชนเป็นสิ่งที่ไม่สามารถถ่ายทอดหรือโอนให้ผู้อื่นได้ (ชะวัชชัย ภาคินฐ, ๒๕๕๘: ๒๕)

ในปี ค.ศ. ๑๙๔๕ ซึ่งอยู่ในช่วงปลายสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้มีการจัดตั้งองค์กรระดับนานาชาติขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนเพราะการเคารพสิทธิมนุษยชนนับเป็นความสำคัญที่จะนำสู่สันติภาพและความสงบสุขของโลก โดยตั้งชื่อว่า United Nations (องค์การสหประชาชาติ) และบรรดาผู้นำประเทศสมาชิกดั้งเดิม ๕๐ ประเทศได้ร่วมกันลงนามพันธสัญญานานาชาติที่จะต้องปฏิบัติตามในกฎบัตรสหประชาชาติ (The Charter of the United Nations) แต่กฎบัตรสหประชาชาติก็ไม่มีรายละเอียดที่จะคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้โดยตรง ในปี ค.ศ. ๑๙๔๕ จึงได้ตั้งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Committee on Human Rights) เพื่อร่างกฎเกณฑ์ระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน และวันที่ ๑๐ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๔๘ องค์การสหประชาชาติได้มีมติรับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights)

ประเทศไทยกับการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม

สำหรับประเทศไทยได้เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติในลำดับที่ ๕๕ โดยเข้าเป็นสมาชิกเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ.๒๔๘๕ (ค.ศ.๑๙๔๖) ซึ่งถือว่าได้รับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาตั้งแต่ต้น ประเทศไทยเริ่มมีบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของประชาชนไว้มาตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ โดยได้บัญญัติไว้ในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย และปรากฏเรื่อยมาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับ ซึ่งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่รวมถึงการอนุรักษ์การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนเริ่มปรากฏเด่นชัดขึ้นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ จะถูกยกเลิกไป แต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ๒๕๕๐ ก็นำบทบัญญัติเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ เพียงแต่มีการแก้ไขเพิ่มเติมเล็กน้อยเพื่อความเหมาะสมและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๖ บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม อันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน” จากหลักการของรัฐธรรมนูญดังกล่าว ได้คุ้มครองและรับรองสิทธิชุมชนให้ มีศักยภาพเข้มแข็งไว้ ๓ ระดับ คือ ชุมชน ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม โดยให้ชุมชนมีสิทธิในการอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน รวมถึงได้กำหนดแนวทางในการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ด้วย ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิชุมชนกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่งซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้กำหนดให้รัฐมีหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยได้กำหนดแนวทางไว้ในมาตรา ๘๕ ที่บัญญัติว่า “รัฐต้องดำเนินการตามแผนนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังต่อไปนี้

(๑) กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งผืนดิน ผืนน้ำ วิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น และการดูแลรักษา

ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและกำหนดมาตรฐานการใช้ที่ดินอย่างยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากหลักเกณฑ์การใช้ที่ดินนั้นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย

(๒) กระจายการถือครองที่ดินอย่างเป็นธรรมและดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึงโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รวมทั้งจัดหาแหล่งน้ำเพื่อให้เกษตรกรมีน้ำใช้อย่างพอเพียงและเหมาะสมแก่การเกษตร

(๓) จัดการให้มีการวางผังเมือง พัฒนา และดำเนินการตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อประโยชน์ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

(๔) จัดให้มีแผนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและทรัพยากรธรรมชาติอื่นอย่างเป็นระบบและเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวนบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล

(๕) ส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดภาวะมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยประชาชนชุมชนท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงาน”

ส่วนสิทธิของบุคคลในชุมชนตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ นั้น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๗ วรรคแรกบัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของคน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม” ตามบทบัญญัติดังกล่าว ได้ให้สิทธิของบุคคลที่จะร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ ดูแล บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และให้การคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้บุคคลในชุมชนดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่ดีและไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี หากมีโครงการหรือกิจการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอันอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ชุมชนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๗ วรรคสองบัญญัติว่า “การดำเนินโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งให้องค์การอิสระ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทน

สถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว” ด้วยหลักการที่ว่า ประชาชนต้องดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติสุขและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่ดีและไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และมีคุณภาพชีวิต ยังมีหลักการที่ว่า สิ่งแวดล้อมที่ดีนั้นจะไม่ถูกทำลายลงด้วยผลที่มาจากโครงการหรือกิจการต่างๆที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จึงได้มีการกำหนดให้เจ้าของโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมมีหน้าที่ต้องทำการศึกษาและประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการหรือกิจการนั้นเสียก่อนและโครงการหรือกิจการเหล่านั้นจะต้องผ่านการพิจารณาและให้ความเห็นประกอบโดยกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้องจนมีข้อยุติเสียก่อน จึงสามารถดำเนินโครงการหรือกิจการเหล่านั้นได้ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ยังคุ้มครองโดยให้สิทธิแก่ชุมชนในการฟ้องร้องหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องที่ไม่ปฏิบัติตามมาตรา ๖๗ วรรคหนึ่งและวรรคสอง โดยมาตรา ๖๗ วรรคสามบัญญัติว่า “สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง”

นอกจากนี้ ยังมีพระราชบัญญัติอีกหลายฉบับที่ให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้านสิ่งแวดล้อม แต่ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งคือพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัตินี้ได้วางกรอบในการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในสิ่งแวดล้อมที่ดีเช่น

(๑) การกำหนดมาตรการการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม การวางแผนจัดการสิ่งแวดล้อม เขตอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ตลอดจนกระบวนการขั้นตอนของการจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม(Environmental Impact Assessment หรือ EIA)

(๒) การควบคุมมลพิษ ซึ่งกำหนดมาตรการในการตรวจสอบและบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย

(๓) มาตรการส่งเสริมการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม มาตรการบังคับและความรับผิดชอบทั้งทางปกครอง ทางแพ่ง และทางอาญา

(๔) การกำหนดบทบาทและหน้าที่ รวมทั้ง การสร้างเครือข่าย การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม

ซึ่งพระราชบัญญัตินี้จะถูกนำมาเป็นแม่บทในการดำเนินคดีเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในประเทศไทย

ปัญหาสิ่งแวดล้อมกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในไทย

จากการที่ประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนาจึงทำให้มีการส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อให้เศรษฐกิจสามารถพัฒนาได้ทัดเทียมกับนานาประเทศ แต่การที่มีโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมากขึ้น ความสมดุลด้านสิ่งแวดล้อมก็จะถูกละเลย ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมก็จะทวีความรุนแรงขึ้นและส่งผลกระทบต่อประชาชน ไม่ว่าจะเป็นปัญหามลพิษทางน้ำ อากาศ ดิน และเสียง ซึ่งล้วนแต่มีผลกระทบต่อชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงอันเป็นการละเมิดต่อสิทธิมนุษยชน ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีมูลเหตุมาจาก

๑. การวางผังเมือง ในการวางผังเมืองแม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๘๕ (๓) จะกำหนดให้รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม โดยการจัดทำผังเมือง แต่เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ก็ไม่มีรัฐบาลใดได้ดำเนินการจัดการผังเมืองอย่างจริงจัง นอกจากนี้ ยังมีพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.๒๕๒๒ ที่ได้มีการกำหนดแนวทางการผังเมืองไว้ส่วนหนึ่งก็ตาม แต่ในการดำเนินด้านการวางผังเมืองนั้นยังไม่มีรัฐบาลใดที่ปรับปรุง พัฒนา ให้ผังเมืองของประเทศไทยเป็นรูปธรรมขึ้น ซึ่งหากได้มีการวางผังเมืองที่ดีก็จะลดผลกระทบของปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ระดับหนึ่ง และปัญหาที่พบเห็นจากการจัดการผังเมืองเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย นั้น พอจำแนกได้คือ

๑.๑. การไม่กำหนดเขตพื้นที่อุตสาหกรรมหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิต ที่มีผลกระทบต่อชุมชนไว้ให้อยู่ในพื้นที่ใดให้ชัดเจน จากสาเหตุที่ไม่ได้มีการวางผังเมืองที่แน่ชัดและให้ห่างออกจากชุมชน กิจการเหล่านี้ก็มักจะสร้างขึ้นในเขตชุมชนเพราะด้วยความสะดวกสบายมีสาธารณูปโภคเพียงพอ การหาแรงงานง่าย แต่เมื่อได้ประกอบการก็มักก่อให้เกิดมลภาวะเป็นพิษซึ่งมีผลกระทบต่อประชาชน อย่างที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ของประเทศไทยในทุกวันนี้

๑.๒. ไม่มีมาตรการในการป้องกันไม่ให้ประชาชนเข้าไปสร้างชุมชนใหม่ขึ้นในพื้นที่อุตสาหกรรมหรือกิจการที่มีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และคุณภาพชีวิต จากที่ได้พบเห็นในปัจจุบัน แม้จะมีการกำหนดเขตนิคมอุตสาหกรรมและมีการประกอบการในกิจการที่มีผลสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตแล้ว แต่กลับไม่มีมาตรการห้ามไม่ให้ประชาชนเข้าไปทำการปลูกสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัยรอบๆพื้นที่อันตรายนั้น ซึ่งเปรียบเสมือนชุมชนเข้าไปบุกรุกเขตนิคมอุตสาหกรรมที่มีการประกอบการในกิจการที่มีผลสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและคุณภาพชีวิต

๑.๓. การกำหนดเขตนิคมอุตสาหกรรมหรือกิจการที่อาจเกิดอันตรายหรือพื้นที่อุตสาหกรรมแต่ละประเภทไว้ ซึ่งภาครัฐควรแยกพื้นที่ของอุตสาหกรรมออกเป็นประเภทที่แน่ชัดว่าอุตสาหกรรมประเภทใด

แล้วสร้างเขตพื้นที่อุตสาหกรรมแต่ละประเภทให้อยู่รวมกันในพื้นที่เดียวกัน หรือกิจการที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตในระดับเดียวกันอยู่รวมกันในพื้นที่เดียวกัน

๒. ระบบราชการ สำหรับประเทศไทยระบบราชการมักจะมีปัญหาบ่อยครั้ง แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๗ วรรคสามจะให้สิทธิชุมชนในการฟ้องร้องคดีกับหน่วยงานของรัฐได้ แต่ก็ไม่ทำให้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้รับการแก้ไขหรือคลี่คลายไปในทางที่ดีได้ เนื่องจาก

๒.๑. เจ้าพนักงานไม่เคร่งครัดต่อกฎหมาย เนื่องจากสังคมไทยเป็นสังคมที่อยู่ในระบบอุปถัมภ์ และมีระบบการเมืองขึ้นอยู่กับข้าราชการ ผู้มีกิจการอุตสาหกรรมขนาดใหญ่หรือกิจการที่มีผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยมักจะเป็นผู้ที่มีเงินมีอิทธิพล หรือเป็นผู้ที่อยู่ในแวดวงการเมือง ข้าราชการจึงไม่กล้าที่จะมีคำสั่งใดกับกิจการเหล่านั้น หรือกรณีขอจัดตั้งกิจการหรือโรงงานอุตสาหกรรมของกลุ่มผู้มีอิทธิพลดังกล่าวก็มักจะได้รับกำหนัดอำนวยความสะดวกจนกลายเป็นการละเลยต่อกฎหมาย และในปัจจุบันแม้จะมีบทกำหนดโทษของเจ้าของกิจการหรือโรงงานที่กระทำความผิดปล่อยละเลยจนเกิดมลพิษแก่สิ่งแวดล้อมก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่ได้ลงโทษเจ้าของกิจการหรือโรงงานแต่ประการใด

๒.๒. หน่วยงานของรัฐที่ต้องรับผิดชอบมีหลายหน่วยงานจนกลายเป็นงานที่ซ้ำซ้อนกัน ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่กระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน โดยปกติแล้วจะมีหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบอยู่หลายหน่วยงาน เริ่มจากองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น สาธารณสุข อุตสาหกรรม สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่เมื่อประชาชนประสบกับปัญหาหน่วยงานเหล่านี้ก็มักจะอ้างว่าไม่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานของตนและกว่าผู้ที่ได้รับผลกระทบจะสามารถแจ้งความเดือดร้อนหรือร้องทุกข์ได้ผลกระทบที่ได้รับอาจถึงขั้นเจ็บป่วย

๒.๓. ความล่าช้า เนื่องจากหน่วยงานของรัฐที่รับผิดชอบมีหลายหน่วยงาน แต่การดำเนินการกลับเป็นไปด้วยความล่าช้ากว่าจะหาข้อยุติก็ต้องใช้เวลานาน ผลของปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่ได้รับการแก้ไขก็จะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น

๓. ด้วยตัวของกฎหมาย นอกจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ แล้วยังมีกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับปัญหาสิ่งแวดล้อมอีกหลายพระราชบัญญัติอาทิเช่น พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ.๒๕๓๕, พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ.๒๕๓๕, พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.๒๕๓๕, พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๐๗ เป็นต้น ซึ่งพระราชบัญญัติเหล่านี้ได้กระจายไม่ได้รวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่เดียวกันจึงเป็นการยากแก่การดำเนินการของหน่วยงานราชการเอง และประชาชนผู้ถูกกระทำ

กระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมปัจจุบัน

ความเสียหายที่มีมาจากปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้น มีทั้งในทางแพ่ง ทางอาญา และทางปกครอง ซึ่งพอจำแนกได้ดังนี้

๑. ในทางแพ่ง คดีสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป เนื่องจากปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมนั้นมีผลกระทบต่อผู้ได้รับความเสียหายเป็นจำนวนมาก และความเสียหายจะไม่จำกัดเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งแต่ขยายเป็นวงกว้าง จึงมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับประโยชน์ของมหาชนหรือการดำเนินกิจการสาธารณะในทางกฎหมายปกครองรวมอยู่ด้วย ประเทศไทยได้มีการพัฒนากฎหมายสิ่งแวดล้อมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน โดยเริ่มแต่มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๑๘ และได้มีการแก้ไขปรับปรุงเป็นพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นกฎหมายไทยฉบับแรกที่มีบทบัญญัติว่าด้วยการควบคุมมลพิษในเรื่องต่างๆไว้โดยตรง และกฎหมายดังกล่าวได้นำแนวคิด หลักการ และทฤษฎีทางกฎหมายสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศที่พัฒนาแล้วมาปรับใช้ในประเทศไทย เพื่อแก้ไขปัญหากรณีผู้เสียหายไม่สามารถเรียกร้องให้มีการเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้นได้และเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ เป็นกฎหมายที่ได้วางหลักข้อสันนิษฐานทางกฎหมายแก่ผู้ที่ถูกกล่าวอ้างว่าเป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษให้ต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากมลพิษนั้น ซึ่งการที่วางข้อสันนิษฐานเช่นนี้เท่ากับเป็นการให้ภาระการพิสูจน์แก่ผู้ที่ถูกกล่าวอ้างว่าก่อให้เกิดมลพิษที่จะต้องหักล้างให้เข้าข้อยกเว้นตามที่กฎหมายกำหนด จึงจะหลุดพ้นความรับผิดตามข้อสันนิษฐานของกฎหมายได้ ซึ่งต่างจากคดีแพ่งทั่วไป ตามมาตรา ๕๖ ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้บัญญัติว่า “แหล่งกำเนิดมลพิษใดก่อให้เกิด หรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหล หรือแพร่กระจายของมลพิษอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพอนามัย หรือเป็นเหตุให้ทรัพย์สินของผู้อื่น หรือของรัฐเสียหายด้วยประการใดๆ เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษนั้น มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดแทน หรือค่าเสียหายเพื่อการนั้น ไม่ว่าการรั่วไหล หรือแพร่กระจายของมลพิษนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจ หรือประมาทเลินเล่อของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษหรือไม่ก็ตาม เว้นแต่ในกรณีที่พิสูจน์ได้ว่ามลพิษเช่นว่านั้นเกิดจาก

(๑) เหตุสุดวิสัยหรือการสงคราม

(๒) การกระทำตามคำสั่งของรัฐบาลหรือเจ้าพนักงานของรัฐ

(๓) การกระทำหรือละเว้นการกระทำของผู้ที่ได้รับอันตรายหรือความเสียหายเอง หรือของบุคคล

อื่น ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือโดยอ้อม ในการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้น

ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย ซึ่งเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบตามวรรคหนึ่ง หมายความว่ารวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการขจัดมลพิษที่เกิดขึ้นนั้นด้วย”

หากนำมาตรา ๘๖ ดังกล่าวมาแยกองค์ประกอบจะได้สาระดังนี้

๑. คำนิยามหรือคำจำกัดความของคำว่า “มลพิษ” ตามมาตรา ๔ ของพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ ได้บัญญัติว่า “มลพิษ หมายความว่า ของเสีย วัตถุอันตราย และมลสารอื่น ๆ รวมทั้งกากตะกอน หรือสิ่งตกค้างจากสิ่งเหล่านั้น ที่ถูกปล่อยจากแหล่งกำเนิดมลพิษ หรือที่มีอยู่ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ซึ่งก่อให้เกิดหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือภาวะที่เป็นพิษภัยอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนได้ และให้หมายรวมถึงรังสีความร้อน แสง เสียง กลิ่น ความสั่นสะเทือน หรือเหตุรำคาญอื่น ๆ ที่เกิดหรือถูกปล่อยออกจากแหล่งกำเนิดมลพิษด้วย” จากบทบัญญัติดังกล่าว การให้คำจำกัดความหรือคำนิยามคำว่า “มลพิษ” ได้ครอบคลุมไว้อย่างทั่วถ้วน

๒. ผู้เสียหาย ผู้ที่เป็นผู้เสียหายได้ตามมาตรานี้ ได้แก่

๒.๑. ผู้ที่ได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย หรือสุขภาพอนามัยอันเป็นผลมาจากการรั่วไหล หรือแพร่กระจายของมลพิษ

๒.๒. ผู้ที่ทรัพย์สินของตนได้รับความเสียหายอันเป็นผลมาจากการรั่วไหล หรือแพร่กระจายของมลพิษ

๒.๓. รัฐเป็นผู้เสียหายเนื่องจากทรัพย์สินของรัฐได้รับความเสียหายอันเป็นผลมาจากการรั่วไหล หรือแพร่กระจายของมลพิษ

๓. ผู้ที่ต้องรับผิดชอบ

๓.๑. เจ้าของแหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายมลพิษนั้น เช่น โรงงานปล่อยน้ำเสียออกสู่แม่น้ำลำคลอง เจ้าของโรงงานต้องรับผิดชอบตามมาตรานี้

๓.๒. ผู้ที่ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษที่ก่อให้เกิดหรือเป็นแหล่งกำเนิดของการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายมลพิษนั้น เช่น ผู้เช่า ผู้ควบคุมดูแล หรือผู้ประกอบการที่ไม่ได้เป็นเจ้าของโรงงาน หากกรณีที่โรงงานนั้นปล่อยน้ำเสียออกสู่แม่น้ำลำคลองในขณะที่อยู่ในความครอบครองของบุคคลดังกล่าวข้างต้น บุคคลนั้นก็ต้องรับผิดชอบตามมาตรานี้

๔. ความรับผิดชอบของผู้ก่อให้เกิดมลพิษ

๔.๑. รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายแก่ผู้เสียหาย และ

๔.๒. รับผิดชอบในค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องเสียไปในการขจัดมลพิษนั้น ซึ่งค่าใช้จ่ายส่วนนี้ ถือเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนเหมือนเดิม

๕. ข้อยกเว้นความรับผิดชอบของผู้ก่อให้เกิดมลพิษ ซึ่งหากผู้ก่อให้เกิดมลพิษพิสูจน์ได้ว่ามลพิษดังกล่าว ไม่ได้เกิดจากการกระทำของตนแต่เกิดจาก

๕.๑. เหตุสุดวิสัย หรือการสงคราม หรือ

๕.๒. การกระทำตามคำสั่งของรัฐบาลหรือเจ้าพนักงานของรัฐ หรือ

๕.๓. การกระทำ หรือละเว้นการกระทำของ

๕.๓.๑. ผู้ที่ได้รับอันตราย หรือผู้ได้รับความเสียหายเอง

๕.๓.๒. บุคคลอื่นซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงหรือโดยอ้อม ในการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษนั้น

เจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งกำเนิดมลพิษก็ไม่ต้องรับผิดชอบของการพิสูจน์ได้นั้น

การปรับใช้มาตรา ๘๖ นี้ จะเห็นได้ว่า หากมีกรณีเกิดความเสียหายเนื่องจากมลพิษใด ผู้ที่ได้รับความเสียหายมีหน้าที่พิสูจน์เพียงว่า ผู้ใดน่าจะเป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษ และตนได้รับความเสียหายจากการรั่วไหลหรือแพร่กระจายของมลพิษดังกล่าวเท่านั้น แต่ไม่ต้องพิสูจน์ว่าผู้นั้นจงใจหรือประมาทเลินเล่อในการก่อให้เกิดมลพิษหรือไม่ เนื่องจากกฎหมายสันนิษฐานไว้แล้วว่าเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งมลพิษนั้นเป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษและต้องตกเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในความเสียหายทั้งหมดที่เกิดขึ้น

๒. ในทางอาญา แม้พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕ จะมีบทกำหนดโทษในทางอาญาในหมวดที่ ๗ ตั้งแต่มาตรา ๘๘ ถึงมาตรา ๑๑๑ แต่ก็มีกรณีการดำเนินคดีอาญาน้อยมาก ยกเว้นมาตรา ๘๘ ที่เป็นเรื่องบุกรุกหรือครอบครองที่ดินของรัฐโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายเท่านั้นที่ได้มีการดำเนินคดี ส่วนมาตราอื่นๆไม่ใช่ว่าไม่มีผู้กระทำความผิดแต่เนื่องจากประชาชนทั่วไปขาดความรู้ความเข้าใจในข้อกฎหมายประกอบกับระบบราชการยังมีความบกพร่องอยู่ดังที่กล่าวมาแล้ว จึงมีการดำเนินคดีกับผู้ฝ่าฝืนค่อนข้างน้อย

๓. ในทางปกครอง คดีปกครอง หมายถึง คดีที่เกี่ยวข้องกับระเบียบบังคับทางกฎหมายเกี่ยวกับการจัดระเบียบในทางปกครองของรัฐ และการดำเนินกิจกรรมของฝ่ายปกครองเกี่ยวกับกิจการสาธารณะ รวมถึงความสัมพันธ์ในทางปกครองระหว่างฝ่ายปกครองกับเอกชน

จากความหมายดังกล่าวแยกได้ ๒ ประการ คือ

๑. ต้องมีการฟ้องร้องเกี่ยวกับกรณีพิพาทที่เกิดจากการปฏิบัติของฝ่ายปกครอง

๒. ต้องมีองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเป็นคู่ความ

คดีในทางปกครองจะต้องดำเนินการยื่นฟ้องต่อศาลปกครองซึ่งต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.๒๕๔๒ และส่วนใหญ่จะเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกรณีที่ไม่ได้ปฏิบัติหรือดำเนินการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๖๗ และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕ ในส่วนกระบวนการขั้นตอนของการจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment หรือ EIA) ที่มักจะไม่ได้ดำเนินการให้ถูกต้องเป็นไปตามกระบวนการและขั้นตอนของการจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมส่วนหนึ่ง และคดีที่เกิดจากการที่เจ้าพนักงานของรัฐได้ปล่อยปละละเลยไม่ยอมดำเนินการหรือมีคำสั่งให้กิจการที่มีการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษดำเนินการแก้ไขให้มลพิษอยู่ในเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ฟ้องคดีจะมีคำขอให้เจ้าพนักงานมีคำสั่งให้ปิดกิจการที่มีการรั่วไหลหรือการแพร่กระจายของมลพิษ ควบคู่ไปกับการดำเนินคดีในทางแพ่งด้วยอีกส่วนหนึ่ง

ปัญหาของกระบวนการยุติธรรมของคดีสิ่งแวดล้อม

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีกฎหมายที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่มีการพัฒนาแล้ว แต่กระบวนการทางศาลของคดีสิ่งแวดล้อมก็ยังมีปัญหาที่ควรจะได้รับการแก้ไขและพัฒนาให้ทันสมัยขึ้นเช่นเดียวกัน เพื่อให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมต้องได้รับผลกระทบมากยิ่งขึ้นกว่าเดิมจนยากที่จะเยียวยา ซึ่งปัญหาพบมากในกระบวนการยุติธรรมคดีสิ่งแวดล้อมได้แก่

๑. ต้องมีกระบวนการพิจารณาที่รวดเร็วและยุติธรรม

ในปัจจุบันการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในศาลยุติธรรมก็ต้องเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาหรือพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.๒๕๔๒ แล้วแต่กรณีหรือแล้วแต่ว่าคดีนั้นจะขึ้นอยู่กับเขตอำนาจศาลใด ซึ่งคดีส่วนใหญ่มักจะดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีไปอย่างล่าช้า ด้วยทุกศาลไม่ว่าศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองมีคดีที่ต้องพิจารณาเป็นจำนวนมาก แม้ว่าจะอยู่ในรูปแบบการพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่องก็ตาม จึงทำให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมกว่าจะได้รับการเยียวยาบางครั้งผู้ได้รับผลกระทบได้ถึงแก่ชีวิตไปก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุด

หากในคดีนั้นมีการคุ้มครองชั่วคราวไว้ตามวิธีการชั่วคราวก่อนมีคำพิพากษาไว้ ผู้ที่ได้รับผลกระทบก็จะไม่ได้รับผลกระทบเพิ่ม แต่ในทางกลับกันเจ้ากิจการก็ตามจะได้รับผลกระทบมากมายเช่นเดียวกัน

ดังนั้น คดีสิ่งแวดล้อมควรมีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมที่กระบวนการพิจารณาสามารถพิจารณาคดีได้อย่างรวดเร็วและมีความยุติธรรม ซึ่งกฎหมายลักษณะเดียวกันนี้ได้มีขึ้นแล้วในศาลยุติธรรม

แผนกคดีคุ้มครองผู้บริโภค

๒. รูปแบบศาล

เนื่องจากปัจจุบันการดำเนินคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม จะต้องดำเนินการทั้งในศาลยุติธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคดีในทางแพ่งและในศาลปกครองในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคดีในทางปกครอง ซึ่งบางครั้งยังต้องโยกย้ายไป ในคดีทางอาญาที่ต้องอยู่ในเขตอำนาจศาลยุติธรรมด้วย การที่ผู้ได้รับผลกระทบต้องยื่นคำฟ้องในหลายศาล ทำให้ประชาชนผู้ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดความสับสนและไม่เข้าใจในกระบวนการ ยุติธรรมดังกล่าว แม้ศาลยุติธรรมจะได้พัฒนาให้มีการจัดตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อมขึ้นก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถ รวบรวมคดีที่เกี่ยวข้องกับคดีสิ่งแวดล้อมทั้งหมดให้มาขึ้นพิจารณาไว้ในศาลเดียวได้

ในกรณีนี้ หากมีการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมขึ้น โดยนำเอาคดีสิ่งแวดล้อมทั้งหมดซึ่งรวมทั้งในส่วนที่ อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองมาพิจารณารวมไว้ในศาลเพียงเดียว เช่นเดียวกับคดีแรงงานที่มีศาลแรงงานเพียง ศาลเดียวเป็นผู้พิจารณาคดี แต่ทั้งนี้ จะต้องศึกษาแนวทางการจัดตั้งศาลสิ่งแวดล้อมจากประเทศที่ประสบ ผลสำเร็จมาแล้วอย่างจริงจัง

๓. ลำดับชั้นของศาล

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วแต่ต้นแล้วว่า คดีสิ่งแวดล้อมมีความจำเป็นต้องพิจารณาคดีอย่างรวดเร็ว ดังนั้นใน เรื่องลำดับชั้นของศาลก็มีความสำคัญต่อโครงสร้างของศาลด้วยเช่นเดียวกัน และในศาลแรงงานแรงงาน ของไทยก็มีลำดับชั้นของศาลเพียงแค่สองชั้นเท่านั้น คือศาลชั้นต้น และการอุทธรณ์ให้อุทธรณ์ตรงต่อศาลฎีกา ประเด็นที่จะอุทธรณ์ได้จะอุทธรณ์ได้เฉพาะปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น

๔. ระบบผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ

หลักเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้พิพากษา ผู้พิพากษาสมทบ ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญของศาล รวมทั้งทั้ง การกำหนดองค์คณะผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากต่อการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม ซึ่ง หากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมขาดความรู้ความชำนาญในเรื่องสิ่งแวดล้อมก็ไม่สามารถให้ความยุติธรรมแก่คู่ความได้ และความรู้ที่ใช้ในคดีสิ่งแวดล้อมไม่ใช่แค่เรื่องทางกฎหมายเท่านั้น แต่บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมจะต้องมีความรอบรู้กับศาสตร์อื่นๆที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม ดังนั้น การคัดเลือกบุคลากรเข้าสู่ตำแหน่งต่างๆจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก

สำหรับผู้พิพากษาสมทบ ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ จะต้องเป็นบุคคลที่ผ่านงานด้านสิ่งแวดล้อมและมีประสบการณ์อย่างยาวนาน และมีความเป็นกลาง เพื่อเป็นหลักประกันว่าสามารถให้ความเป็นธรรมใน คดีสิ่งแวดล้อมได้ ซึ่งผู้พิพากษาสมทบ ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญจะต้องเป็นบุคคลที่สามารถช่วยผู้พิพากษา ในคดีที่มีความสลับซับซ้อนได้

บทสรุป

เมื่อความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิชุมชนกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นสิทธิมนุษยชนประเภทหนึ่งซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้อยู่อย่างปกติ มีสุขภาพอนามัยที่ดี การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง ไม่เฉพาะต่อชุมชนที่อยู่ห่างไกลออกไป แต่จะมีผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมจะส่งผลไปทั่วประเทศ หากไม่มีการพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้ทันสมัย ทันทับปัญหาของสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น ปัญหาสิ่งแวดล้อมก็จะคงมีต่อไปโดยไม่รู้จักจบ ดังนั้น ประเทศไทยควรที่จะพัฒนาทั้งด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพ มีระบบ และจะต้องทำการศึกษาด้วยว่าความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยเรามีความบกพร่องอยู่ที่ใด และมีแนวทางในการแก้ปัญหาอย่างไร ซึ่งบทความนี้อาจเป็นแนวทางของผู้ศึกษาด้านนี้ต่อไป.

บรรณานุกรม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๓๕

ประพจน์ คล้ายสุวรรณ, แนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้องในคดีสิ่งแวดล้อม, วารสารวิชาการศาลปกครอง ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒

ชะวั้งชัย ภาคินธุ, ๒๕๕๘, กระบวนการเรียนรู้และปฏิบัติการนิติทิมมนุษยชน, โอเคียนสโตร์

สุนทรียา เหมือนพะวงศ์, ดร., ๒๕๕๘, ความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม ข้อเสนอว่าด้วยการมีศาลใหม่ ศาลสิ่งแวดล้อม, หนังสือพิมพ์ประชาไท, วันศุกร์ที่ ๑๕ มิถุนายน ๒๕๕๘

